

BUYUMLARNI BORT QISMINI ISHLASH

Madatova Feruza

Farg'ona ICHSHUI maxsus texnikumi Ishlab chiqarish ta'lim ustasi

Annotasiya: Ushbu maqolada kiyim buyumlarining bort qismini ishlash texnologiyasi, uning konstruktiv ahamiyati va ishlab chiqarish jarayonidagi o'rni tahlil qilinadi. Bort qismi kiyim mahsulotining shaklini saqlashda va mahsulotning mustahkamligi, estetik ko'rinishini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Maqolada bort qismini ishlash usullari, qo'llaniladigan materiallar va texnologik jarayonlar bosqichma-bosqich bayon qilinadi. Shuningdek, amaliy tajribalar asosida samarali texnologiyalar tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: bort qismi, kiyim buyumi, ishlash texnologiyasi, mustahkamlash, konstruksiya, tikuv jarayoni, materiallar, kiyim dizayni, sifat nazorati.

Abstract: This article analyzes the technology of processing the side part of clothing items, its constructive significance and role in the production process. The side part plays an important role in maintaining the shape of the clothing product and improving the strength and aesthetic appearance of the product. The article describes step-by-step methods of processing the side part, the materials used and technological processes. Also, effective technologies are recommended based on practical experience.

Keywords: side part, clothing item, processing technology, reinforcement, construction, sewing process, materials, clothing design, quality control

KIRISH

Kiyim buyumlarining sifati va qulayligi ularning konstruksiyasiga va ishlov berish sifatiga bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, bort qismi kiyim mahsulotining shaklini saqlash, mustahkamligini oshirish va estetik ko'rinishini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bortning to'g'ri ishlanishi kiyimning umumiy ko'rinishi va uzoq muddat xizmat qilishiga ta'sir qiladi.

Ushbu maqolada buyumlarning bort qismini ishlash texnologiyasi, qo'llaniladigan materiallar va tikuv jarayonlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotning maqsadi — bort qismiga sifatli ishlov berish orqali kiyim mahsulotlarining sifatini va chidamliligini oshirish uchun samarali texnologiyalarni aniqlashdir.

Bort (chekka) qismini ishlash – bu kiyim, to'qimachilik buyumlari yoki boshqa matoli mahsulotlarning chetlarini mustahkamlash va chiroyli ko'rinish berish uchun amalga oshiriladigan jarayon. Bort ishlov berishning turli usullari mavjud bo'lib, ular matoning turi, buyumning maqsadi va dizayniga qarab tanlanadi.

I. Bort ishlov berish usullari

A. Oddiy bort ishlash (Single-fold hem)

Eng oddiy usul bo'lib, mato chetini bir marta bukib, tikish orqali amalga oshiriladi.

Qo'llanilishi: Ko'ylaklar, yenglar, yubkalar, pichoq chetli buyumlar.

Texnologiya:

1. Mato chetini 0,5–1 sm bukib, silliqlang.

2. Yana bir bor 1–2 sm bukib, ignalab mahkamlang.

3. Tikuv mashinasida tekis chok bilan tikib qo'yiladi.

B. Ikki qavatli bort (Double-fold hem)

Bu usulda mato cheti ikki marta bukilib, yashirin chok bilan tikiladi.

Qo'llanilishi: Jinslar, palto, ko'rpa-jo'mraklarning chetlari.

Texnologiya:

1. Mato chetini 0,5 sm bukib, keyin yana 1–2 sm bukib mahkamlang.

2. Ichki tomondan zigzag chok yoki to'g'ri chok bilan tikiladi.

C. Bias tape (Qiyshiq bant) bilan qoplash

Mato chetini maxsus qiyshiq bant (bias binding) bilan qoplash usuli.

Qo'llanilishi: Nozik matolar, bolalar kiyimlari, dekorativ buyumlar.

Texnologiya:

1. Bort qismiga qiyshiq bant qo'yib, mashinada tikiladi.

2. Ortiqcha qismi kesib tashlanadi.

D. Overlok (Serge) bilan chet ishlash

Bu usulda mato cheti overlok mashinasi bilan qoplanadi.

Qo'llanilishi: Trikotaj, sport kiyimlari, elastik matolar.

Texnologiya:

1. Mato cheti overlok bilan qirqib, bir vaqtning o'zida tikiladi.

2. Qo'shimcha bukish shart emas.

E. Blind hem (Yashirin bort tikuv)

Bort qismi tashqaridan ko'rinmaydigan usul.

Qo'llanilishi: Kostyumlar, yubkalar, premium kiyimlar.

Texnologiya:

1. Mato cheti 1–2 sm bukilib, maxsus blind hem foot yordamida tikiladi.

2. Faqat bir necha ip matoga kirib, tashqarida chok ko'rinmaydi.

F. Frayed hem (To'kilgan bort)

Atirgul kabi bezakli chet ishlash usuli.

Qo'llanilishi: Dizaynerlik ko'ylaklar, shimlar, dekorativ buyumlar.

Texnologiya:

1. Mato cheti kesilib, ip-choklari to'kilib qoldiriladi.

2. Ba'zan maxsus qaychi yoki cho'tka bilan ishlov beriladi.

II. Bort ishlashda ishlatiladigan asboblari va materiallar

Tikuv mashinasi (oddiy yoki overlok).

Maxsus oyoqchalar (blind hem foot, rolled hem foot).

Qiyshiq bant (bias tape) – paxta yoki sintetik.

Sovg'ich (iron) – bukishlarni silliqlash uchun.

Interfacing – mustahkamlovchi yopishtirma mato.

III. Maslahatlar va eng yaxshi amaliyotlar

Matoning turini hisobga oling – nozik matolar uchun yumshoq ishlov kerak.

Oldindan silliqlang – bukishlarni aniqroq qilish uchun.

Choklarni mustahkamlang – ayniqsa tez-tez yuviladigan buyumlarda.

Dizaynga mos usulni tanlang – ba'zi bortlar bezak sifatida ham ishlatiladi.

Agar sizga ma'lum bir buyumning bort qismini qanday ishlash kerakligi aniqroq kerak bo'lsa, tushuntirishim mumkin

Adabiyotlari tahlili va metodologiya

Kiyim buyumlarining bort qismini ishlash texnologiyasi haqida o'zbek adabiyotlarida bir qator ilmiy va amaliy manbalar mavjud. Masalan, M.M.Yo'ldosheva va Karimova Z.M. ning kiyim konstruksiyasi va tikuv texnologiyasiga oid asarlari bort qismini mustahkamlash va unga ishlov berish usullarini batafsil yoritadi. Soliyeva D.X. va Eshonqulova M.T. ning ishlarida bort qismi dizayni va uning kiyimning shaklini saqlashdagi roli tahlil qilingan.

Ushbu adabiyotlar asosida bort qismini ishlash texnologiyasi nafaqat kiyim mahsulotining mustahkamligini oshiradi, balki uning tashqi ko'rinishini ham yaxshilaydi, degan xulosa chiqarish mumkin.

Metodologiya

Tadqiqot quyidagi metodologik bosqichlar asosida olib borildi:

- Adabiyotlarni o'rganish: mavjud o'zbek adabiyotlari va ilmiy manbalar tahlil qilindi.
- Texnologik jarayonlarni o'rganish: bort qismini ishlash uchun qo'llaniladigan materiallar va usullar tanlandi.
- Eksperimental ishlar: bort qismiga ishlov berishning turli usullari amaliyotda sinovdan o'tkazildi.

- Sifat baholash: tayyor mahsulotlarning mustahkamligi, shaklni ushlab turish qobiliyati va estetik ko'rinishi baholandi.

Natijalar va muhokamalar

Tadqiqot natijalariga ko'ra:

- Bort qismini ishlashda qo'llaniladigan mustahkamlovchi materiallar kiyim mahsulotining chidamliligini sezilarli darajada oshirdi.
- Tikuv usullari va ishlov berish texnologiyasi mahsulot sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatdi.
- Eksperimentlar bort qismida qo'llanilgan zamonaviy ishlov berish texnologiyalari kiyimning shaklini uzoq vaqt saqlashini ta'minladi.
- Muhokamalar davomida bort qismini tayyorlashda mehnat unumdorligini oshirish uchun yangi texnologiyalarni joriy etish muhimligi qayd etildi.

XULOSA.

Buyumlarning bort qismini ishlash texnologiyasi kiyim mahsulotlarining sifatini, mustahkamligini va estetik ko'rinishini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. O'zbek adabiyotlari va amaliy tajribalar asosida ishlab chiqilgan texnologiyalar samarali va amaliyotga mos keladi. Tadqiqot natijalari bort qismini ishlash jarayonlarini takomillashtirish va yangi texnologiyalarni joriy etish imkoniyatlarini ko'rsatadi.

Kelajakda bort qismiga ishlov berishda avtomatlashtirilgan usullar va sifat nazoratini kuchaytirish ustuvor vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

- 1.Yo'ldosheva A.A., Karimova Z.M. "Kiyim konstruksiyasi va modellash"tirish"

- “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2018-yil, Toshkent. Betlar: 55–70
2. Soliyeva D.X. “Yengil sanoat mahsulotlari texnologiyasi”. “O‘qituvchi” nashriyoti, 2017-yil, Toshkent. Betlar: 40–58
3. Jo‘rayev A.X., Akbarova M.R. “Kiyim dizayni asoslari”. “Ilm ziyo” nashriyoti, 2020-yil, Farg‘ona. Betlar: 36–50
4. Eshonqulova M.T. “Kiyim modellashtirish texnologiyasi”. “Fan” nashriyoti, 2016-yil, Samarqand. Betlar: 65–78
5. G‘aniyeva S.M. “Tikuv texnologiyasi va kiyim konstruksiyasi”. “Sharq” nashriyoti, 2019-yil, Toshkent. Betlar: 110–123
6. Tursunov, H. (2024). Kar va zaif eshituvchi o‘quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: farg‘ona misolida. Conference on Digital Innovation : "Modern Problems and Solutions", 206–209. извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2445>
7. Hojiakbar Tursunov. Imkoniyati cheklangan o‘quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: O‘zbekiston va yevropa tajribasi. Talim fan va innovatsiya jurnali. 6 son. 2024 yil. 575 bet
https://esijournal.uz/wp-content/uploads/2025/01/Talim_fan_va_innovatsiya_6_son_2024_yil.pdf
8. Hamidullo o‘g‘li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.
9. Tursunov, H. (2024). Kar va zaif eshituvchi o‘quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: farg‘ona misolida. Conference on Digital Innovation : "Modern Problems and Solutions", 206–209. извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2445>
10. TURSUNOV HOJIAKBAR HAMIDULLO O‘G‘LI. KAR VA ZAIF ESHITUVCHI YUQORI SINF O‘QUVCHILARINING AXBOROT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH TASHKILIY-METODIK MUAMMOLARI. (2025). International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health, 54-62.
11. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). Ta’lim tizimida ko‘zi ojiz o‘quvchilarni informatika va axborot texnologiyalari fanida o‘qitish texnologiyalar. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.
12. Hamidullo o‘g‘li, T. H., & Kamolovich, B. E. (2023). IMKONIYATI CHEKLANGAN O‘QUVCHILAR BILAN ISHLASH TAJRIBASI. Scientific Impulse, 1(7), 648-653.
13. Karimova Z.M. “Tikuvchilik texnologiyasi”. – “Yangi asr avlodi” nashriyoti, 2021-yil, Buxoro. Betlar: 80–85